

XXI АСР СЎНГИ ЎН ЙИЛЛИГИДАГИ ҚУРОЛЛИ НИЗОЛАРНИ ҲАРБИЙ САНЪАТ РИВОЖЛАНИШИГА ТАЪСИРИ

*Д.С. Каримов - полковник,
ЎР Қуроли Кучлар Академияси,
Ҳарбий санъат кафедраси катта ўқитувчиси.*

Аннотация: Бу мақолада, сўнги ўн йиллигидаги қуроли низоларни ҳарбий санъат ривожланишига таъсири ва ҳарбий низоларни таҳлилига асосан кўшинларни қўллаш бўйича қуроли курашлар моҳиятида юз берган сиффатли ўзгаришлар ҳамда истиқболдаги ҳарбий ҳаракатлар характерини шаклантираоладиган замонавий қуроли курашлардаги тенденциялар ёритиб берилган.

Annotation: In given article is organized short analysis armed conflict affected development of the martial art and qualitative changes to application of the troopses, as well as reveal;open trend modern armed противоборств capable to form in prospect new forms hostilities.

Аннотация: В данной статье проведен краткий анализ вооруженных конфликтов повлиявшие развитию военного искусства и качественные изменения в области применения войск, а также раскрыты тенденций современных вооруженных противоборств способных сформировать в перспективе новые формы военных действий.

Калит сўзлар: қуроли тўқнашув, иқтисодий қамал, интеллектуал-ахборот қарама-қаршилиги, радиоэлектрон кураш воситалари.

Keywords: the arms collision, economic blockade, intelektualino-information fight, radioelectronic fights.

Ключевые слова: вооруженное столкновение, экономическая блокада, интеллектуально-информационное противоборство, средства радиоэлектронной борьбы.

Ҳарбий санъат йўналишида олиб борилган илмий тақиқодлардаги эришилган ютуқлар давлатларнинг ҳарбий ҳаракатлар олиб бориш бўйича барча концептуал ва доктринал ҳужжатларни қайта кўриб чиқиш ва уларга керакли ўзгартиришлар киритишга ундамоқда.

Бугунги кунда ҳарбий низони бошланиши ва айниқса уни тугаши бўйича бирон бир чегараси ёки тафовутини аниқлаш ниҳоятда қийинлашиб бормоқда. Илмий ютуқлар ва янги технологиялар ҳарбий низоларни умумэтироф этилган қонун ва қоидаларга зид равишда ҳамда олдиндан эълон қилинмасдан турли шаклларда олиб боришга имкон яратмоқда.

Илмий - техник тараққиётидаги ютуқлар одамзод ривожини янги сиффатли даражага олиб чиқиб, қонсиз лекин ўта хавфли ҳарбий ҳаракатлар олиб бориш имконига эга кибермакон яралишига олиб келди. Буларни бугун оммавий тартибсизлик ва хаосларни келтириб чиқаришга сабаб бўлаётганини кузатмоқдамиз.

Иккита давлатларнинг ёки давлатлар блокларининг муайян сиёсий мақсаддаги ананавий урушлар тобора ўтмишга айланиб бормоқда.

Сиёсий мақсадлар ўзгариши сабабли қуролли низони ҳал қилишдаги қуролли курашларни олиб боришдаги стратегик мақсад ва вазифалар ҳам ўзгариб бормоқда.

Урушда душманни қуролли кучларининг туркумланини босқичма-босқич яқсон қилиб, у давлатни ҳарбий ҳаракатлар олиб боришни давом эттириш имкониятларини йўққа чиқариш бўйича олиб бориладиган усулларини ўрнига аҳборот маконида ташуббусни ва ҳавода устунликларни таъминлаш, бошқарув тизимининг муҳим объектларини ва ресурслар базасини вайрон қилиш каби янги усуллар кириб келди.

Қатта эътибор олдиндан душман қўшинларини ҳарбий ҳаракатларни олиб бориш бўйича имкониятларини сусайтиришга қаратилмоқда.

Хужум қилаётган давлат томонидан ҳарбий ҳаракатлар бошлашдан олдин қарши давлатни иқтисодий қамал, сиёсий яққалаш, давлат аҳолисига ва ҳалқаро жамият фикрига мақсадли аҳборот таъсир ўтказиш, ҳамдард ва эҳтимолий иттифоқдошларни бетарафликка ундашлар қўлланилмоқда. Ҳарбий потенциалини сусайтириш бўйича қатор чоралар кўрилмоқда.

Давлатга қарши куч ишлатиш акцияси эса иқтисодий, ҳарбий ва маънавий потенциаллари зайфлашганда, ҳалқаро аренада обрўви тушганда ва халқини ўз Ватанини ҳимоя қилишга ҳоҳши йўқолгандагина қўлланилишини кузатяпмиз.

Охириги ўн йилликдаги ҳарбий низоларни таҳлилига асосан ҳарбий санъатда қўшинларни (кучларни) қўллаш бўйича қуролли курашлар моҳиятида анча сиффатли ўзгаришлар содир бўлди деган хулоса қилса бўлади. Истиқболдаги ҳарбий ҳаракатлар характерини шаклантираоладиган замонавий қуролли курашлардан кўйидаги тенденцияларни кирғизиш мумкин:

қуролли тўқнашувлардаги аҳборот таркибий қисминини роли жиддий равишда ошиши. Бу аҳборот технологияларни кенг қўллай оладиган қуролли тизимларни (разведка-зарба мажмуалар, ўта аниқ қуроллар, ўта тез разведка, алоқа ва бошқарув тизимлари, самарали радиоэлектрон кураш воситалари) пайдо бўлиши билан боғлиқ;

ҳаво-космик сферада ҳаракатланувчи қўшинлар (кучлар) ва воситаларнинг солиштирма оғирлигини ошиши. Ҳарбий-ҳаво кучларининг ҳаво-космик кучларига трансформацияси рўй бермоқда, истиқболда уларнинг космик таркибий элементларини илдам ривожланиши асосида космик-ҳаво кучлари трансформацияси юзага келади;

қуролли курашнинг кенг маконли хусусиятларини ўзгариши. Шикаст етказувчи воситаларнинг қитъалараро етиб боришлиги, разведка, алоқа, навигациянинг космик тизимларидан кенг фойдаланиш, ҳарбий ҳаракатларнинг

асосий воқеаларини ҳаво-космик сферага кўчиб ўтиши урушнинг глобал миқёсига сабаб бўлади. Ҳарбий ҳаракатлар театрида операциялар ва жанговар ҳаракатларнинг хотимасига ушбу театрлардан ташқарида турувчи куч ва воситалар таъсир кўрсатади;

қуроли курашни вақт кўрсаткичларини ўзгариши. Бу, тинчлик даврдаги жанговар шай мобил кучларни қўлланилганлиги учун ҳарбий ҳаракатларга тайёргарлик вақтини қисқарилишида ҳамда ҳарбий ҳаракатларни шиддати ва тезкорлиги ошганлигида, душман ва ўз қўшинлари ҳақидаги маълумотларни йиғиш ва умумлаштириш бўйича ишлар реал вақтда ёки реал вақтга яқинлашган масштабда бажарилишида кўрилмоқда;

душмаш қўшинларининг туркумлари яқсон қилишдан кўра саралаб дастлаб давлат ва ҳарбий бошқарув тизимининг объектларини, давлатнинг саноат ҳамда инфратузулмаларини яқсон қилишда **ўта аниқ қуроли кенг қўллаб** нафақат тактик ва оператив, балки стратегик вазифаларни бажариш мақсад қилинмоқда;

узокқа отадиган юқори аниқликда зарба берувчи қуроли хавода ва сувда ташувчи воситалари томондан душманнинг шикаст етказиш воситаларининг таъсир ҳудуди ташқарисида туриб шикаст етказиш воситаларини қўлланиши **“шикаст етказиш ҳудудидан ташқарида туриб яқсон қилиш” концепциясини** амалга оширишни имконини беради. Қуроли курашда душман устидан қатъий устунликка эришишда қўшинлар группировкасининг миқдорининг ҳисобига эмас балки, унинг маълумотларни йиғиш, қайта ишлаш ва узатиш, бошқарув, разведка, талофат етказиш, навигация, хар томонлама таъминот тизимлари устидан ҳарбий-техник ва ташкилий жиҳатдан батамом устунликка эришиш орқали **урғу берилади**;

радиоэлектрон курашнинг ролни ошиши. РЭК жанговар ҳаракатларни таъминлаш туридан, асосини разведка-электрон шикастлаш омиллари ташкил қилувчи РЭК операцияларини қўллашнинг янги шакл ва усулларига эга бўлган **мустақил жанговар ҳаракатлар турига** айланиб бормоқда.

Юқорида таъкидланганидек, жанговар ҳаракатларни олиб бориш шартлари, айниқса локал урушларда, мутлақо бошқача кўринишга келди. Қўшилма ва ҳарбий қисмларнинг автоматом ҳаракатлари бир неча бор ошмоқда, ўз навбатида командир ва бошлиқларнинг мустақил ҳаракатлари ҳам. Юзага келувчи воқеа ва ҳодисаларга нисбатан мос равишда адекват жавоб қайтариш вақти бир неча дақиқаларгача қисқариши мумкин. Бу эса юқори турувчи қўмондонга шахсан операцияни олиб боришнинг барча нозик масалаларини кўриб чиқиш ва хал қилиш имкониятини бермайди. Барча бўғинлардаги командирларга (бошлиқларга) сезиларли даражада катта ташаббускорлик ва мустақиллик зарур.

Бироқ, қўшинларни марказлашмаган бошқаруви тенденциясининг ривожланиши бошқарувнинг назорат аталмиш функциясини бекор қилишни англатмайди.

Разведка ва мажмуавий оловли, электрон, ахборот ва интеллектуал таъсир этишининг қудратли воситаларининг ҳозирги замон даврида командирни нафақат ўйлашга, балки жангни моделлаштиришга таянган ҳолда тизимли фикр

юритишга ўқитиш керак. Бунинг учун истиқболли ахборот технологияларига асосланган ва интеллектуал қарши курашишда устунликка эришишни таъминлайдиган жангни моделлаштириш ва бошқаришни автоматлаштиришнинг янги мослаштирилган тизим ва воситаларини яратиш ҳамда ҳарбий таълимнинг янги дастурлари ва усулларига керакли ўзгартиришлар киритиш лозим.

Яқин келажакда душман устидан интеллектуал устунликка эришиш тамойилига таянган бошқарувнинг роли нафақат ўсади, балки ҳал қилувчи омил аҳамиятини касб этади.

Шу боис, ҳозирги вақтда ҳарбий илмнинг ушбу соҳасини назарий ва амалий жиҳатдан яратиш ва ривожлантириш долзарб ва талаб этилмоқда.

Хулоса қилиб айтганда, илмий-техник тараққиёт шароитларида, ахборот ва автоматлаштириш асрида, қўшинлардаги бошқарув тизими ва разведканинг юқори самарали тизимлари билан, ўзидан қудратлироқ бўлган, бироқ бошқарув тизими ва ахборот-электрон тузилмалари қарма-қаршиликларида паст келадиган душман устидан ғалабага эришиши мумкин. Гарчи мантиққа мос келмаса ҳам, лекин энди урушни бошланишига қадар уни муваффақиятли яқунлаш имкониятини истисно қилмаслик керак, бунда – интеллектуал-ахборот қарама-қаршилигида ютиб чиқиш етарлидир.

Таъкидлаш жоизки, истиқболдаги қуролли курашининг мазмун-моҳияти сезиларли ўзгаради, эҳтимолий урушлар ва қуролли можаролардаги ҳарбий ҳаракатлар ҳарбий ва технологик соҳаларда энг илғор ютуқларни амалиётга тадбиқ этишга юқори даражада тайёрланган мамлакатнинг қонун ва қоидалари бўйича олиб борилади.

Шундай қилиб, бугун урушнинг мазмун моҳиятини - иқтисодий, сиёсий, дипломатик ахборот, душманни бостириш ва йўқ қилишнинг ҳарбий ва бошқа турлари йиғиндисини ифодалайди ва бунда қуролли кураш - муҳим белгиловчи омил бўлмаслиги мумкин. **Замонавий қуролли можароларнинг асосий мақсади сифатида** қарама-қарши томоннинг сиёсий йўналишини ўзгартиришга, маҳаллий, минтақавий ёки дунё миқёсида қарама-қарши субъектлардан бирининг ахборот, молия, энерго-хомашё, ишлаб чиқариш ва моддий ресурслар устидан устунликни назорат қилишни таъминлайдиган сиёсий ва иқтисодий шартларни қабул қилишга мажбурлашларни кўриш мумкин.

Демак, ҳарбий ҳаракатларнинг ўзига хос хусусиятларини инобатга олиб, давлатга юқори ҳаракатчан кўп функцияли жанговар тизимларга эга, ҳар қандай шароитларда разведка, ахборот қарама-қаршилиги вазифаларини бажаришга, ҳаводан ва ердан зарбаларни қайтаришга, душманнинг десант-диверсион ва махсус операциялар кучлари билан курашишга, унга зарба беришга, қўшинлар ва объектларни яшовчанлигини таъминлашга, қўшинларни ҳар томонлама таъминотини амалга оширишга қодир Қуролли Кучлари зарур.

Бундан ташқари барча давлатлар келгусида ҳудудий мудофаа тизимини сифатли ривожлантириш бўйича керакли дастурлар қабул қилиши лозим, чунки ҳудудий мудофаа тизими давлатнинг ҳарбий ҳавфсизлигини таъминлаш

тизимининг муҳим таркибий қисми сифатида ўрин эгаллайди. Бунда худудий мудофаани тайёрлашга катта амалий йўналиш бериш зарур.

Адабиётлар:

1. Ўзбекистон миллий энциклопедияси. – ЎзМЭ 2 “Бешик-Гидрофизика”., ДИН. Т.: 2001. С.85-86.
2. Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш. Мирзиёевнинг 2018 йил 10 январь Ўзбекистон Республикаси хавфсизлик Кенгашининг кенгайтирилган йиғилишидаги чиқишидан. // Халқ сўзи. – 2018. – 11 январь. №6.
3. Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М. Мирзиёевнинг Қуролли Кучларни ташкил этилганлигига 28 йил, Ватан ҳимоячилар куни муносабати билан байрам табригида. // Ватанпарвар. – 2020. – 17 январь. №3.
4. Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М.Мирзиёевнинг вазирлик ва идора раҳбарларлари билан йиғилишдаги маърузаси 22.11.2020. www.gazeta.uz/ru.
5. Chandler D.G. The Campaigns of Napoleon. N.Y., 1966. Русское издание: Чандлер Д. Военные компании Наполеона. Триумф и трагедия завоевателя. - М., 1999.
6. Халилов Р.М. Основы военного строительства и строительства Вооруженных Сил. Учебник – Т.: АВС РУ, 2020. ДСП, инв. № 2058. С 49,50.
7. Ўзбекистон Республикаси Қуролли Кучлари Академияси ахборот бюллетени. ЎР ҚК Академияси нашри. – 2015. – 2-сон. – 172 б.
8. Традиционная война стала раритетом - <http://www.rol.ru/news/misc/newsreg>

Адрес издательства:

100023, г. Ташкент, Мирзо Улуғбекский район, ул. Паркент-2 Академия ВС РУ.

Тел.: (+998 71) 289-97-22, 289-97-17

Факс: (+998 71) 268-02-70

E-mail: akaduz@umail.uz

akaduz@yandex.ru

E-xat: so-akadvs@exat.uz